

DOI: 10.31548/hspedagog14(4).2023.61-66

УДК: 378.091.33:80-05

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

ЗІНОРУК А. В., аспірант кафедри педагогіки

*Національний університет біоресурсів і природокористування України*E-mail: alentweetzinoruk@gmail.com

ВАСЮК О. В., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки

*Національний університет біоресурсів і природокористування України*E-mail: o.vasiuk@nubip.edu.ua

Анотація. У контексті інтеграції України в європейські економічні, політичні, культурні та освітні структури важливого значення набуває не лише професійна компетентність, але й наявність достатнього рівня комунікативних умінь майбутніх фахівців, зокрема філологів. Метою дослідження є обґрунтування педагогічних умов формування комунікативних умінь майбутніх філологів, що передбачає аналіз напрацювань попередників у цьому аспекті. Під час дослідження застосовано комплекс методів дослідження: аналіз, систематизація психолого-педагогічних першоджерел та узагальнення щодо ефективних педагогічних умов формування комунікативних умінь майбутніх філологів. До домінантних умов формування комунікативних умінь майбутніх філологів віднесено: застосування в освітньому процесі особистісно орієнтований підходу, зокрема під час організації комунікативної діяльності студентів-філологів; формування позитивної мотивації у майбутніх фахівців, спрямованої на активне самонавчання; використання комплексу тематичних матеріалів лінгвосоціокультурної спрямованості, що відповідають сучасним науковим досягненням; застосування в професійній комунікації інтерактивних засобів шляхом впровадження технік контекстно-комунікативної технології; забезпечення психологічного клімату на лекціях, практичних заняттях та під час позааудиторної роботи всіх учасників освітнього процесу. Перспективами подальших розвідок вбачаємо обґрунтування методики реалізації педагогічних умов формування комунікативних умінь майбутніх філологів.

Ключові слова: комунікативні уміння; комунікативна компетентність; педагогічні умови; майбутні філологи; заклад вищої освіти.

Актуальність (Introduction). Важливим завданням сучасних закладів вищої освіти є формування компетентних фахівців, здатних успішно вирішувати проблеми, мислити гнучко й нестандартно, адаптуватися до швидко мінливих умов життя в мультикультурному середовищі. У контексті інтеграції України в європейські економічні, політичні, культурні та освітні структури важливого значення набуває не лише професійна компетентність, але й наявність достатнього рівня комунікативних умінь.

Під комунікативними вміннями більшість дослідників розуміють здатність

встановлювати та підтримувати необхідні зв'язки з іншими людьми в межах професійної діяльності, що є інтегральним, цілісним та відносно стабільним утворенням, котре проявляється в індивідуальних психологічних властивостях і комунікативних навичках, включає сукупність якостей, знань, досвіду та здібностей особистості, що дозволяють ефективно виконувати професійні комунікативні функції [1, с. 23].

Комунікативні уміння майбутніх філологів – це професійні уміння, за допомогою яких реалізуються ключові складники педагогічної комунікації, що

© Зінорук А. В., Васюк О. В.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 14(4) 2023

передбачає наявність лінгвістичних знань і засобів синтаксичної організації тексту під час здійснення комунікативного акту під час професійної взаємодії.

Успіх та ефективність формування комунікативних умінь у майбутніх фахівців залежить від комплексу відповідних умов організації освітнього процесу, функціональної спрямованості навчання, методів і прийомів, відповідних педагогічних технологій, за допомогою яких буде організовано професійна підготовка.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Педагогічним умовам формування комунікативних умінь, комунікативної компетентності присвячені роботи К. Глянєнко, В. Коваль, Д. Годлевської, В. Кручек, О. Низовець, С. Симоненко, О. Яковлівої, Н. Юрійчук та ін. Аналіз цих праць свідчить про складність, багатоаспектність і недостатню вивченість.

Мета (Purpose). Метою дослідження є обґрунтування педагогічних умов формування комунікативних умінь майбутніх філологів, що передбачає аналіз напрацювань попередників у цьому аспекті.

Методи (Methods). Під час дослідження застосовано комплекс методів дослідження: аналіз, систематизація психолого-педагогічних першоджерел, та узагальнення щодо ефективних педагогічних умов формування комунікативних умінь майбутніх філологів.

Результати (Results). У психолого-педагогічній літературі надаються різні тлумачення поняття «умова», які досить схожі. Так, у новому тлумачному словнику української мови під умовами розуміють необхідні обставини, які уможливають здійснення, створення або сприяння чому-небудь [9, с. 634].

Дослідники А. Аюризанайн, А. Алексюк та П. Підкасистий під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети, при цьому поділяють їх на:

– зовнішні: позитивні відносини між викладачем і студентом; оцінювання освітнього процесу; клімат, місце навчання тощо;

– внутрішні: індивідуальні характеристики студентів (властивості характеру, навички, уміння, мотивація тощо) [7, с. 87].

У свою чергу, В. Коваль розглядає педагогічні умови, як комплекс заходів освітнього процесу, який, з одного боку, забезпечує досягнення студентами необхідного рівня для формування професійних здібностей, а з іншого – сприяє підвищенню ефективності цього процесу [3, с. 167].

У продовження дослідження феномену педагогічних умов відзначимо, що дещо інші їхні характеристики виокремлює дослідниця О. Терьохіна:

– сукупність можливостей змісту, форм і методів освітнього процесу, свідомо спрямованих на успішне вирішення завдань цього процесу;

– комплекс заходів, що впливають на управління освітнім процесом або його складовими частинами для досягнення відповідних освітніх результатів;

– функціональні орієнтири, що забезпечують цілеспрямоване та планомірне управління розвитком освітнього процесу;

– врахування специфіки певного освітнього процесу [9, с. 283].

Іншими словами, педагогічні умови завжди корелюють і детермінуються змістом конкретного освітнього результату. У нашому дослідженні – це формування комунікативних умінь майбутніх філологів. Отож, логіка відбору й формування комплексу педагогічних умов має винятково пов'язуватися із запланованим результатом.

На думку В. Кручек, умовами формування комунікативних умінь є спеціально створені обставини, що активізують конкретно визначені фактори на

здійснення бажаного впливу, уможливають реалізацію поставленої мети успішного формування комунікативних умінь. До них дослідниця відносить:

- системність та науковість навчальної інформації, її відповідність досягненням сучасної науки;
- свідоме засвоєння здобувачами вищої освіти навчального матеріалу з теорії комунікативної діяльності;
- створення позитивної мотивації здобувачів вищої освіти до розвитку комунікативних умінь та ціннісного ставлення до комунікативної діяльності;
- забезпечення наступності та узгодженості змісту теоретичних та практичних занять;
- застосування діалогових методів, прийомів і форм навчання;
- різноманітність та поступове ускладнення пропонованих комунікативних завдань;
- навчання здобувачів вищої освіти уважному ставленню до комунікативної поведінки, заохочення до її аналізу;
- забезпечення високої комунікативної компетентності науково-педагогічних працівників;
- побудова стосунків у системі «викладач-студент», «студент-студент» на гуманістичних засадах [5, с. 68].

Дослідниця К. Гляненко до педагогічних умов формування комунікативних умінь у процесі професійної підготовки відносить:

- створення у закладі вищої освіти мовного комунікативного середовища на основі використання інноваційних педагогічних технологій;
- використання проблемного та особистісно орієнтованого підходів у освітньому процесі;
- моделювання комунікативних ситуацій майбутньої професійної діяльності;
- формування позитивної мотивації до навчальної та професійної діяльності тощо [1].

Ефективність цього процесу залежатиме від конкретної реалізації наступних вимог:

- узгодженість матеріалу з програмою предмета та його відповідність щодо професійної підготовки й оперування ним;
- відбір фахового лексичного матеріалу з урахуванням тематики, актуальності та відповідного рівня складності;
- належна забезпеченість відібраного матеріалу навчально-методичними рекомендаціями та літературою;
- організація лексичного матеріалу у вигляді фреймових структур та відповідної візуалізації;
- відбір, систематизація мовних і мовленнєвих вправ на основі професійно орієнтованого матеріалу;
- створення професійно орієнтованих проблемних ситуацій [1].

Отже, вчені зауважують, що формування комунікативних умінь можливе за допомогою імітації або моделювання відповідного мовного середовища, а також за допомогою створення реальних ситуацій спілкування.

У дослідженні О. Яковлівої щодо формування комунікативних умінь майбутніх учителів під час виховної роботи в літніх оздоровчих таборах також мають місце педагогічні умови. Серед них варті уваги:

- моделювання поведінки як усвідомленості своїх дій у процесі спілкування;
- встановлення здорової морально-психологічної атмосфери [10].

С. Симоненко виділяє наступні педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх філологів:

- насичення змісту освітніх програм та навчально-методичних комплексів вправами, текстами та шаблонами ефективного професійного спілкування;

- застосування інтерактивних форм навчання обраних фахових дисциплін, які б враховували специфіку професійної діяльності;

- використання засобів синхронного та асинхронного спілкування, спеціальних Інтернет-ресурсів, соціальних онлайн мереж та віртуальних спільнот [8, с. 93].

Ефективними соціально-педагогічними умовами, спрямованими на забезпечення адекватного рівня сформованості у студентів професійної комунікативної компетентності Д. Годлевська вважає:

- впровадження моделі професійної комунікативної компетентності соціального працівника;

- використання особистісного підходу як домінантної ціннісної орієнтації, що визначає стратегію взаємодії викладача і здобувача вищої освіти;

- координацію сучасних методів і технологій формування професійної комунікативної компетентності [2, с. 13].

Здійснений аналіз психолого-педагогічних джерел, дозволяє зробити наступні узагальнення. Обґрунтовуючи педагогічні умови формування комунікативних умінь дослідники враховують усі аспекти освітнього процесу: методологічні підходи та принципи, зокрема проблемності; зміст навчання, тобто освітні компоненти; форми, методи, технології, вправи, тести тощо якими послуговуються викладачі під час освітньої діяльності; сприятлива морально-психологічна атмосфера; високий рівень професійної компетентності викладачів, що дозволяє моделювати відповідне мовне середовище; позааудиторна діяльність здобувачів освіти тощо.

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, до домінантних умов формування комунікативних умінь майбутніх філологів відносимо:

- застосування в освітньому процесі особистісно орієнтований підхід, зокрема під час організації комунікативної діяльності студентів-філологів;

- формування позитивної мотивації у майбутніх фахівців, спрямованої на активне самонавчання;

- використання комплексу тематичних матеріалів лінгвосоціокультурної спрямованості, що відповідають сучасним науковим досягненням;

- застосування в професійній комунікації інтерактивних засобів шляхом впровадження технік контекстно-комунікативної технології;

- забезпечення психологічного клімату на лекціях, практичних заняттях та під час позааудиторної роботи всіх учасників освітнього процесу.

Ретельне впровадження цих педагогічних умов є необхідним для цілісного формування комунікативних умінь у майбутніх філологів. Таким чином, коректне застосування визначених педагогічних умов не лише збагачує освітній ландшафт, але й розвиває методологічну базу, необхідну для формування досконалих комунікаторів.

Перспективами подальших розвідок вбачаємо обґрунтування методики реалізації педагогічних умов формування комунікативних умінь майбутніх філологів.

Список використаних джерел

Глянєнко К. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*. 2016. Вип. 4. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_4_7.

1. Годлевська Д. М. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах педагогічного університету.:

автореф. дис. ... канд. пед. наук.: спец. 13.00.05. Київ, 2007. 23 с.

2. Коваль В. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів. *Філологічний часопис*. 2016. Вип. 1. С. 164–177.

3. Костюченко К. Педагогічні умови формування раціонально-критичного мислення майбутніх учителів. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2010. Вип. 91. с. 107–111.

4. Кручек В. А. Формування комунікативних вмінь студентів вищих аграрних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук.: спец. 13.00.04. Київ, 2003, с. 201.

5. Низовець О. А. Особистісні детермінанти розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07. Київ, 2011. 23 с.

6. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посіб. / А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, В. А. Козаков та ін. Київ: ІСДО, 1993. 336 с.

7. Симоненко С. В. Формування комунікативної компетентності фахівців з програмної інженерії у закладах вищої освіти: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького. Запоріжжя, 2019. 240 с.

8. Терьохіна О. Л. Організаційно-педагогічні умови формування інженерного мислення майбутніх інженерів-машинобудівників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 40. С. 281–287.

9. Яковліва О. П. Формування комунікативних умінь майбутніх учителів у процесі виховної роботи в оздоровчих таборах: автореф. дис. на ... канд. пед.

наук.: спец. 13.00.07. Київ, 2002. С. 13–14.

References

1. Hlyanenko K. Pedahohichni umovy formuvannya komunikatyvnoyi kompetentnosti maybutnikh vchyteliv filolohichnykh spetsial'nostey u protsesi profesiynoyi pidhotovk. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy*. Seriya: Pedahohika. 2016. Vyp. 4. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_4_7.

2. Hodlevs'ka D. M. Formuvannya profesiynoyi komunikatyvnoyi kompetentnosti maybutnikh sotsial'nykh pratsivnykiv v umovakh pedahohichnoho universytetu.: avtoref. dys. na ... kand. ped. nauk.: spets. 13.00.05. Kyiv, 2007. 23 s.

3. Koval' V. Pedahohichni umovy formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv-filolohiv. *Filolohichnyy chasopys*. 2016. Vyp. 1. S. 164–177.

4. Kostyuchenko K. Pedahohichni umovy formuvannya ratsional'no-krytychnoho myslennya maybutnikh uchyteliv. *Naukovi zapysky Kirovohrads'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka*. Seriya: Pedahohichni nauky. 2010. Vyp. 91. S. 107–111.

5. Kruchek V. A. Formuvannya komunikatyvnykh vmin' studentiv vyshchyykh ahrarnykh zakladiv osvity v protsesi vyvchennya psykhologo-pedahohichnykh dystsyplin: dys. ... kand. ped. nauk.: spek.: 13.00.04. Kyiv, 2003, 201 s.

6. Nyzovets' O. A. Osobystisni determinanty rozvytku komunikatyvnoyi kompetentnosti maybutnikh psykholohiv: avtoref. dys. ... kand. psykol. nauk: spets. 19.00.07. Kyiv, 2011. 23 s.

7. Orhanizatsiya samostiynoyi roboty studentiv v umovakh intensyfikatsiyi navchannya: navch. posib.

© Зінорук А. В., Васюк О. В.

/ A. M. Aleksyuk, A. A. Ayurzanayn, P. I. Pidkasytyy, V. A. Kozakov ta in. Kyiv: ISDO, 1993. 336 s.

8. Symonenko S. V.

Formuvannya komunikativnoyi kompetentnosti fakhivtsiv z prohramnoyi inzheneriyi u zakladakh vyshchoyi osvity: dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.04 / Melitopol'skyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. B. Khmel'nyts'koho. Zaporizhzhya, 2019. 240 s.

9. Ter'okhina O. L.

Orhanizatsiyno-pedahohichni umovy

formuvannya inzhenernoho myslennya maybutnikh inzheneriv-mashynobudivnykiv. Pedahohika

formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchii i zahal'noosvitniy shkolakh. 2015. Vyp. 40. S. 281–287.

10. Yakovliya O.P. Formuvannya komunikativnykh umin' maybutnikh uchyteliv u protsesi vykhovnoyi roboty v ozdorovchyykh taborakh: avtoref. dys. na ... kand. ped. nauk.: spets. 13.00.07. Kyiv, 2002. S. 13–14.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF THE FORMATION OF COMMUNICATIVE SKILLS OF FUTURE PHILOLOGISTS

Zinoruk A. V., Vasiuk O. V.

Abstract. *In the context of Ukraine's rapid integration into European economic, political, cultural, and educational structures. The availability of a sufficient level of communication skills is of major importance, as is being on par with professional competence. The study used a range of research methods: analysis, systematization of psychological and pedagogical sources, and generalization of effective pedagogical conditions for the development of future philologists' communicative skills. The study particularly highlights the dominant pedagogical conditions for the formation of future philologists' communicative skills, which are as follows: incorporating a personality-oriented approach in the educational process, principally in the organization of communicative activities for philology students; forming aspect of the positive motivation of future specialists aimed at active self-study; the use of a set of thematic materials of linguistic and sociocultural orientation implies strict compliance with the latest relevant and modern scientific developments; the use of interactive tools in professional communication through the introduction of contextual communication technology techniques; ensuring a psychological climate at lectures, practical classes, and during extracurricular activities for all participants in the educational process. The obtained results of the study will be used to substantiate the methodology of pedagogical conditions for the formation of future philologists' communicative skills as prospects for further research.*

Keywords: *communicative skills; communicative competence; pedagogical conditions; future philologists; higher education institution.*